

MŰVELŐDÉSPOLITIKAI VÁZLAT

Az ész erő, s így az ész boldogság. (Hitel.)
A sötét jövőendő pedig kizárólag csak azon feltétel alatt mutatkozik bíborszínű távolban: ha a Magyarország közértelmesség által fejlőd ki tökéletesen. (Világ.)

Széchenyi István.

A MŰVELŐDÉSPOLITIKA a nemzet életében ugyanolyan alapvető szerepet tölt be, mint a gazdaságpolitika. Nem különálló, minden más életmegnyilatkozástól független, öncélú tevékenység, mint ahogy a gazdaságpolitika sem az. Nyilvánvaló példákat idézhetünk. A népegészségügyi nevelés és mozgalom, a szövetkezeti iskolázottság és a szövetkezetek fejlődése, a gazdasági szaktudás és az anyagi erők gyarapodása egymástól el nem különíthető, kölcsönös viszonylatban jelentkeznek. Akárcsak a gazdaságpolitikában is: a termelő munka megszervezése, a nemzeti tőke biztosítása és gyarapítása, a népi szükségletek zavartalan kielégítése egyúttal szilárd alapját képezi vagy képezheti az egyházi munkának, az iskolának, a népnevelésnek, a népegészségügynek, a jogvédelemnek és így tovább. A művelődéspolitikai tulajdonképp teljes értelmében magába öleli az egész népéletet, annak összes tényezőit és feltételeit. A hit és a tudás, a belátás és a helyes ítékezés époly fontos tényezők az előhaladásban, mint az anyagi feltételek és a rendezett társadalmi viszonyok. Elsőbbséget egyiknek sem biztosíthatunk, a párhuzamosságot kell hangsúlyoznunk. Mert a művelődéspolitikai és eredménye: a helyesen értelmezett műveltség, akárcsak a gazdaságpolitikai s eredménye: a viszonylagos anyagi jólét — valamely nemzet vagy nemzetrészt életigenlésének egyként elsőrendű megnyilatkozásai. Nem fölösleges tehát, ha elemezzük transylvan magyar művelődéspolitikánkat. Nemcsak azt a művelődéspolitikát, mellyel jelenlegi népszervezeteink kisebb-nagyobb sikerrel kísérleteznek, hanem egyáltalán a transylvan magyar művelődéspolitikát, melynek meghatározóit felfedezhetjük, lehetőségeit rendszerezhetjük, kereteit körülírhatjuk, céljait felsorolhatjuk, tervét megalkothatjuk. Szükséges ez, hogy teljes legyen a kép arról a társadalomátiszervező munkáról, melyre értelmiségünknek vállalkoznia kell.

I.

A TRANSYLVAN MAGYAR MŰVELŐDÉSPOLITIKÁT elsősorban a transylvan magyarság népi tömegeinek helyzete, belső tagoltsága s ezt követően az egyes vidékek kiemelkedőbb fontossága, központibb helyzete, népi erőkisugárzása határozza meg. Nagy ""általánosságban ""négy ""tényezővel ""kell ""számot ""vetnünk: ""1. ""a

magyarság tömegereje a másfajú lakossággal szemben, 2. a városi és a falusi lakosság megoszlása, 3. a tömegesebb települések számaránya és elhelyezkedése, végül 4. a szorványok problémája. Egymást befolyásoló, föltételező, erősítő-gyengítő tényezők ezek: tervek és lehetőségek meghatározói. A másfajú lakosság számbeli fölénye ugyanis épügy korlátozza a népi erők szabad és teljes megnyilatkozását, mint a belső szorványokba osztottság; viszont a falusi és városi népesség megoszlásának egyensúlya erőfokozást jelent, akárcsak a tömegesebb települések. Fejtegetéseink szempontjából éppen ezért számba kell vennünk mindenekelőtt a transylvan magyarság jelenlegi településviszonyait.

1. Ebből a szempontból a rendelkezésünkre álló adatok segítségével négy nagyobb csoportba tömöríthetjük a transylvan megyék magyar tömegeit. E négy megyecsoprt — bár az ilyen szétválasztás mindig mesterséges és sohasem lehet minden szempontra, kivételre tekintettel — magyarságunk elhelyezkedésének, erőkőzpontosulásának vagy szétszórtságának négy arculatát mutatja:

I. megyecsoprt (Caraş, Sibiu, Năsăud, Făgăraş, Severin, Maramureş, Álba, Hunedoara, Târnava-Mare): a magyarság e megyékben a másfajú lakossághoz viszonyítva 2—12%-os, önmagában véve megyénként 5—38.000 lelket kitevő kisebbséget alkot, s néhány tömegesebb településtől eltekintve a népesség jelentékeny része szorványokban él;

II. megyecsoprt (Timiş, Someş, Arad, Turda, Târnava-Mică, Satu-Mare, Braşov): a magyarság e megyékben a másfajú lakossághoz viszonyítva 15—27%-os, önmagában véve megyénként 34—82.000 lelket kitevő kisebbséget alkot, jelentősebb település-szigeteken, szétszórt, de népesebb falvakban, s igen jelentékeny számu szorványban él;

III. megyecsoprt (Bihar, Cluj, Sălaj, Mureş): a magyarság e megyékben a másfajú lakossághoz viszonyítva 30, illetve 40%-os, önmagában véve megyénként 100.000 lelket jóval meghaladó népközösségeket alkot, nagyobb település-szigetei igen jelentősek, a szorványok száma azonban itt is nagy;

IV. megyecsoprt (Treiscaune, Ciuc, Odorheiu): a magyarság e megyékben a másfajú lakossághoz viszonyítva 80%-on felüli többséget, önmagában véve megyénként 100.000 lelket jóval meghaladó székely népközösségeket alkot, a tömegesebb települések mellett a lélekszámban is elenyésző szorványok már helyzetüknél fogva sem tekinthetők szorványoknak.

Táblázatban¹ összefoglalva — e négy megyecsoprt pontosabb számadatait az 1930. évi népszámlálás alapján adhatjuk:

¹ *Anuarul Statistic* 1931—32.-i kötete közli a népszámlálás alapján a megyék összes lakói számát, viszont *Sabin Manuilă* egyik tanulmányának (România și revizionismul. Considerații etnografice și demografice. Arhiva pentru știința și reforma socială, 1934, XII. évf. 1—2. sz.) francia kivonatában százalékos kimutatást tesz közzé. Az összehasonlítás érdekében közöljük *dr. Jakobffy Elemér*: Erdély statisztikája c. munkájából az 1920. évi adatokat. — Az 1920 és 1930. évi két szám-

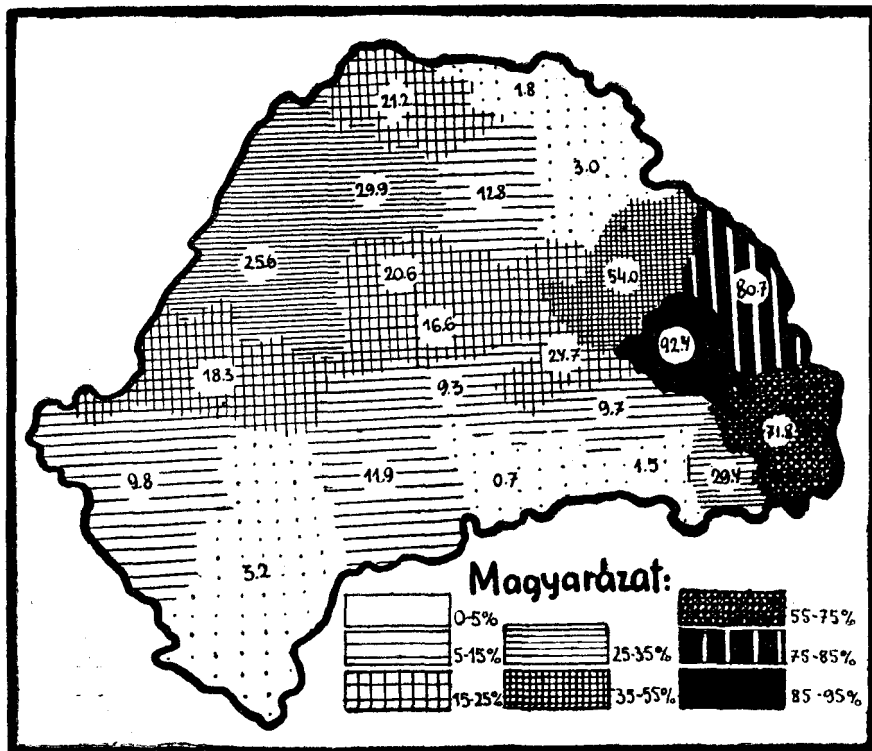
**1. A transylvan megyék magyarságának
számadatai**

Megye	A megye összes lakossága 1930 dec. 29-én	A magyar lakosság százalékaránya	A magyar lakosság 1930 dec. 29-én	A magyar lakosság 1920-ban	Különbség az 1930. és 1920. évi adatok között
<i>I. megyecsoport:</i>					
'Caraş	200.390	2,5	5.010	1. Severin megyénél	
Sibiu	193.309	4,7	9.086	5.768	""+ 3.318
Năsăud	145.423	5,3	7.707	4.945	""+ 2.762
Făgăraş	86.461	5,5	4.755	3.975	""+ 780
Severin	240.715	6,6	15.887	18.948	"— 1.949
Maramureş	162.158	6,9	11.189	13.607	"— 2.418
Alba	213.795	11,3	24.159	29.852	"— 5.693
Hunedoara	331.677	11,3	37.480	39.916	"— 2.436
Târnava-Mare	148.793	11,8	17.558	16.187	""+ 1.371
<i>II. megyecsoport:</i>					
Timiş	500.416	15,4	77.064	69.364	""+ 7.700
Someş	220.353	15,5	34.155	37.464	"— 3.309
Arad	423.824	19,3	81.798	98.202	""—16.404
Turda	181.953	21,5	39.120	41.356	"— 2.236
Târnava-Mică	148.798	23,6	35.116	31.398	""+ 3.718
Satu-Mare	295.131	25,4	74.963	95.984	—21.021
Braşov	167.946	26,7	44.842	33.584	""+11.258
<i>III. megyecsoport:</i>					
Bihor	509.130	30,0	152.739	172.850	— 20.111
Cluj	333.545	30,1	100.397	93.672	""+ 6.725
Sălaj	342.672	31,4	107.599	70.601	""+ 36.998
Mureş	289.817	42,6	123.462	114.838	""+ 8.624
<i>IV. megyecsoport:</i>					
Treiscaune	136.358	80,7	110.041	112.471	"— 2.430
Ciuc	146.584	82,2	120.492	109.262	""+ 11.230
Odorheiu	130.646	91,8	119.993	111.415	""+ 8.578
Összesen:	5,549.894	24,4	1,354.612	1,321.689	""+ 32.923

sor közötti nagyobb ingadozások egyik leglényegesebb magyarozatát a közbeeső megye-átcsoportosításokban találjuk meg (l. pl. Bihor, Sălaj, Satu-Mare, Treiscaune megyék adatait). Máskülönb ezek az adatok csak eligazítók, de semmikép sem véglegesek.

2. Az általános népességi viszonyok megismerése után: e helyzet- és erővizsgálat keretén belül figyelembe veendő szempontokat nyújt, ha a transylvan magyarság népi tömegeit felbontjuk a természetes falusi és városi tagolódás szerint. A városok különválasztása ugyanis jelentősen módosítja az egyes megyék magyar lakosságának képét:

2. A transylvan megyék falvaiban lakó magyarság arányszáma²⁾:

3. Újabb szempontokhoz a falusi lakosság számadatainak további taglalása vezet. Ha összevetjük ugyanis a magyarság falvakon és városokon lakó tömegeit, nyilvánvaló a falvak és a falusi népesség számbeli fölénye és jelentősége.

²⁾ E térképet — frissebb kimutatás híján — az 1923. évi adatok alapján készítettük (I. *Sabin Manuilă*: Tindințele mișcării populației în județele transilvănene în anii 1920—1927. Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul. 1918—1928. I. k. 670. és 672. l.). — A fenti arányszámok ma mindenesetre csak rosszabbak lehetnek, mert hiszen a falusi magyar lakosság 1923-beli 987.759-nyi tömegével szemben az 1930. évi népszámlálás már csak 986.017-et mutat ki. Az új városok, s a nagymértékű városokba, illetve az Okiráltságba való kivándorlás magyarázza ezt a látszólagos számbeli visszaesést... A másfajta falusi lakosság ezalatt viszont nyugodtan fejlődött és szaporodott.

3. Transylvania magyar lakossága városainak és falvainak száma, valamint e városok és falvak magyar lélekszáma a magyar községek nagysága szerint³:

A közösség száma és nagysága	8 törvényhatósági	32 rendezett tanácsu	Összesen a 40 városban	32 3000-nél több	241 3000—1000	589 1000—300	590 300-nál kevesebb	Összesen az 1452 községben
	városban			magyar lelket számláló községben				
A magyarság lélekszáma	132.738	236.942	369.680	158.808	367.351	347.596	106.457	980.212

A falusi lakosság az összes magyar lakoságnak 72.6 %-át teszi ki s ennek a közel egymillió néptömegnek belső megosztottsága a következő: közel háromnegyede 300—3000 magyar lelket számláló községekben lakik (37.5% 1000—3000, 35.5 % 300—1000 magyar lelket számláló községekben). A maradék több mint egynegyed rész pedig a 3000 magyar lélekszámnál nagyobb (16.0 %) és a 300 magyar lélekszámnál kisebb községek között (10.8 %) oszlik meg.

4. Művelődéspolitikai szempontból azonban fontos tudnunk azt is, hogy az egyes megyék magyar falusi lakossága hogyan oszlik meg a tömegesebb települések és e szorványok között. A tömegesebb magyar községekben ugyanis eredményt kisebb erőfeszítéssel érhetünk el, mint a szorványok vidékén, ahol a népesség nagy földrajzi távolságokban lakik s e távolságok legyőzése külön jelentős erőfeszítést kíván. Máskülönben is: minél nagyobb a tömegekben együttélők száma, minél kisebb a szorványokba szétszórta, minél tekintélyesebb tömeget képvisel az összmagyarság kebelében s minél jelentősebb a másfajú tömegekkel szemben, annál erősebb, ellenállóbb, fejleszhetőbb és rugékonyabb egy települesterület (megye vagy megyerész) magyarsága. Eddig falusi népességünk arányszámát s a kisebb és nagyobb települési egységek közötti megosztását mutattuk be, most túlóldali táblázatunk és ábránk segítségével a többi feltett kérdésre adunk statisztikai feleletet.

Adataink alapján bizonyos rendszert állapíthatunk meg a magyar falusi lakosság erőviszonyainak könnyebb áttekintése érdekében:

a) Mindenekelőtt nyilvánvaló a három székelyek lakta megye elsőbbsége: e háromszázezer lelket megközelítő egytömegben lakó néptömb a másfajú falusi népességgel szemben is túlnyomó többséget alkot (71.8—92.4%), de településig is erős: 65.5 % 1000 lélekszámnál nagyobb községekben lakik, a szorvány-községek

³ V. ö. N. Istrate: Ardealul și Banatul în lumina cifrelor. Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, I. k. 679. l. és *Jakabffy*: i. m. — A később várossá előléptetett 8 község adatai némileg módosítják az arányokat.

szóba se jöhetnek. E három megyéhez csatlakozik a marosvölgyi székelység 90.000 körüli tömege s ugyancsak a székely nép-tömbhöz számíthatjuk a közel 20.000 lelket kitevő barcasági magyarságot is.

b) A keleti részeken elhelyezkedő s a 400.000 lelket meghaladó székelység után kétségtelenül Bihar és Sălaj megye a legje-

6. A magyar falusi

MEGYE	A megye összes falusi lakossága		A magyar falusi lakosság arány-száma 1923-ban	A megye magyar falusi lakossága	
	1930-ban	1923-ban		1923-ban	1920-ban
Ciuc	130.622	123.421	80,7	99.600	99.310
Treiscaune	120.269	129.531	71,8	93.104	97.427
Odorheiu	122.054	113.697	92,4	105.113	101.762
Braşov	108.712	63.600	29,4	18.700	18.447
Bihar	407.305	423.868	28,3	120.031	132.102
Mureş	242.519	195.941	54,0	106.000	89.106
Sălaj	310.937	222.538	27,4	61.000	59.840
Arad	346.599	327.303	18,3	60.000	58.803
Turda	161.896	161.270	16,6	26.800	31.856
Târnava-Mică	133.442	109.085	24,7	27.014	26.693
Satu-Mare	227.075	262.694	21,6	57.000	47.114
Cluj	229.526	247.029	20,6	51.053	52.189
Someş	198.383	231.529	12,8	29.700	29.825
Alba	180.191	208.371	9,3	19.500	20.438
Târnava-Mare	120.153	135.258	9,7	13.200	12.303
Timiş-Torontal	402.481	405.814	9,8	40.044	43.179
Hunedoara	290.820	321.700	11,9	38.400	32.061
Caraş-Severin	370.511	421.154	3,2	13.500	14.360
Năşăud	128.645	116.322	3,0	3.500	3.644
Maramureş	134.474	121.342	1,8	2.200	7.055
Sibiu	145.296	135.060	0,7	1.000	1.223
Făgăraş	78.533	81.939	1,5	1.300	1.475
Összesen:	4,590.443	4,568.466	21,6	987.759	980.212

⁴ Községenként nemzetiségi részletezést csak *Jakabffy*: i. m. nyújt (1920 évi adatok). Így számításaink ezekre a számsorokra támaszkodnak. Összehasonlításképp közöljük az 1923. évi adatokat is (*S. Manuilă*: i. m. Transilvania, Banatul, etc.), amelyek a magyar falusi lakosság arányszámának kiszámítását tették lehetővé. Az 1923. évi adatok időközbeni változását mutatja az 1930. évi számoszlop (*Anuarul statistic, 1931—32*). A különböző évekből származó adataink azt látszanak igazolni, hogy a transylvan magyarság erőviszonyai *nagy általánosságban* nem túlságosan tolódtak el. Az egyes megyékről alkotott kép azonban ennek ellenére csak *valószínű* marad — tekintve a sorozatos megye-átszervezéseket, a népmozgalom másfél évtizedes eredményeit. De a maguk összességében véve ezek az adatok azért mégis *eligazítóak*.

Az egyes megyék magyar falusi lakosságának a települések nagysága szerinti csoportosításánál néhány *módosítást* végeztünk s ebből folyik az 1920. évi két ösz-

lentősebb településterület. A másfajú falusi népességgel szemben a magyar falvak lakói 25—30%-ot jelentenek, s a közel 200.000-es falusi népesség belsőleg nagy erőt képvisel (67,5, illetve 52,9 %-a 1000 lelket meghaladó közösségekben lakik szemben a szorványok 9,1, illetve 10,8 %-ával).

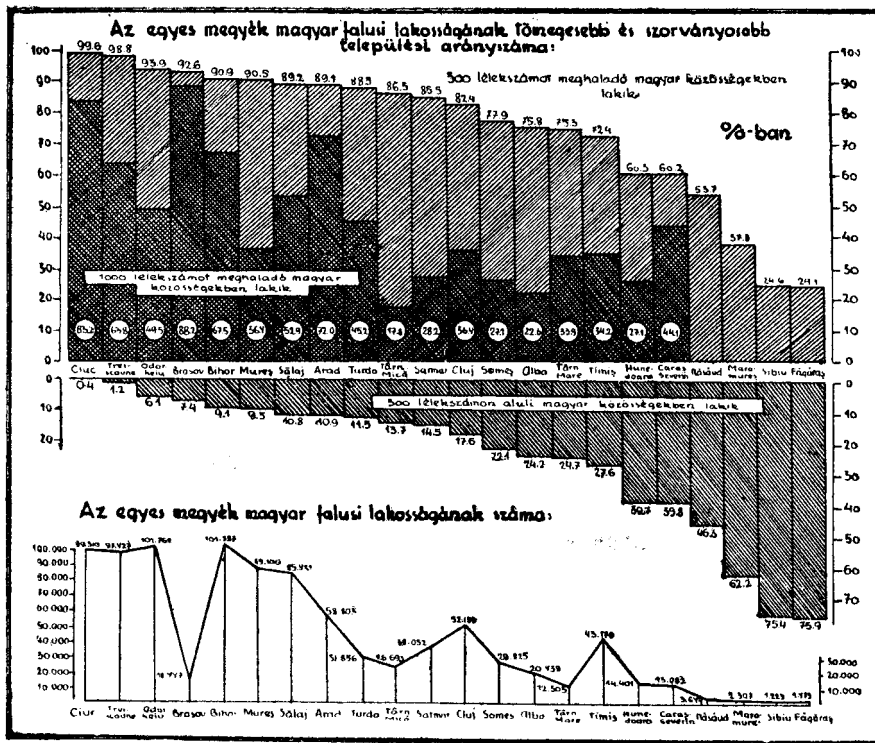
c) E két népszízet között vagy velük határosan a másfajú fa-

lakosság erőviszonyai⁴:

A megye magyar falusi lakosságából 1920-ban									
az összes		a 300 lélekszámot meghaladó						a 300 lélekszámon aluli	
		kisebb (300-1000 lélekszám közötti)		nagyobb (1000 lélekszámot meghaladó)		összes			
magyar közösségekben lakik									
absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%	absz. sz.	%
99.310	100,0	16.330	16,4	82.618	83,2	98.948	99,6	362	0,4
97.427	100,0	34.104	35,0	62.167	63,8	96.271	98,8	1.156	1,2
101.762	100,0	45.211	44,4	50.427	49,5	95.638	93,9	6.124	6,1
18.447	100,0	826	4,4	16.271	88,2	17.097	92,6	1.350	7,4
101.887	100,0	23.928	23,4	68.929	67,5	92.857	90,9	9.030	9,1
89.106	100,0	48.185	54,1	32.473	36,4	80.658	90,5	8.448	9,5
85.431	100,0	31.029	36,3	45.226	52,9	76.255	89,2	9.176	10,8
58.803	100,0	10.058	17,1	42.366	72,0	52.424	89,1	6.379	10,9
31.856	100,0	13.794	43,3	14.415	45,2	28.209	88,5	3.647	11,5
26.693	100,0	18.272	68,5	4.770	17,8	23.042	86,3	3.651	13,7
38.052	100,0	21.826	57,3	10.737	28,2	32.563	85,5	5.489	14,5
52.189	100,0	24.018	46,0	19.022	36,4	43.040	82,4	9.149	17,6
29.825	100,0	15.153	50,8	8.096	27,1	23.249	77,9	6.576	22,1
20.438	100,0	10.887	53,2	4.625	22,6	15.512	75,8	4.926	24,2
12.303	100,0	5.102	41,4	4.171	33,9	9.273	75,3	3.030	24,7
43.179	100,0	16.505	38,2	14.781	34,2	31.286	72,4	11.893	27,6
14.401	100,0	4.769	33,2	3.912	27,1	8.681	60,3	5.720	39,7
13.082	100,0	2.102	16,1	5.781	44,1	7.883	60,2	5.199	39,8
3.644	100,0	1.959	53,7	—	—	1.959	53,7	1.685	46,3
2.307	100,0	881	37,8	—	—	881	37,8	1.426	62,2
1.223	100,0	301	24,6	—	—	301	24,6	922	75,4
1.475	100,0	356	24,1	—	—	356	24,1	1.119	75,9
942.840	100,0	345.596	36,6	490.787	52,0	836.383	88,7	106.457	11,3

szesített számsor közötti különbség. Ezek a módosítások a következők: 1. a határmenti falusi magyarság adatait Bihar, Sălaj és Satu-Mare megyék átszervezésével kapcsolatosan a lehetőség szerint kiigazítottuk; 2. Bihar megyében a városná előléptetett Salonta-Mare községet nem számítottuk a falvak közé (13.686 magyar lélek); 3. Hunedoara megyében a zsilvölgyi 17.660 magyar lelket — tekintettel különleges bányavidéki helyzetükre — nem soroltuk be a falusi lakosság közé; 4. Maramureş megyében — hasonló indokolással — figyelmen kívül hagytuk Ocna, Câmpulung és Rona lakóit (4748 magyar lélek); 5. ugyancsak megcsonkítottuk Caraş-Severin megyék magyar falusi népességét a városná előléptetett Reşiţa-i magyarság (1278 lélek) leszámításával. — E módosításokra az egyes megyék belső erőképletében előálló torzulások elkerülése készített. De az átszámítást, adatok híján, általánosan (más átszervezett megyékre vonatkozóan is) nem végezhetjük el. Itt azonban a számsorok és arányszámok torzulása elenyésző.

5. A magyar falusi lakosság erőviszonyai 1920-ban 5:

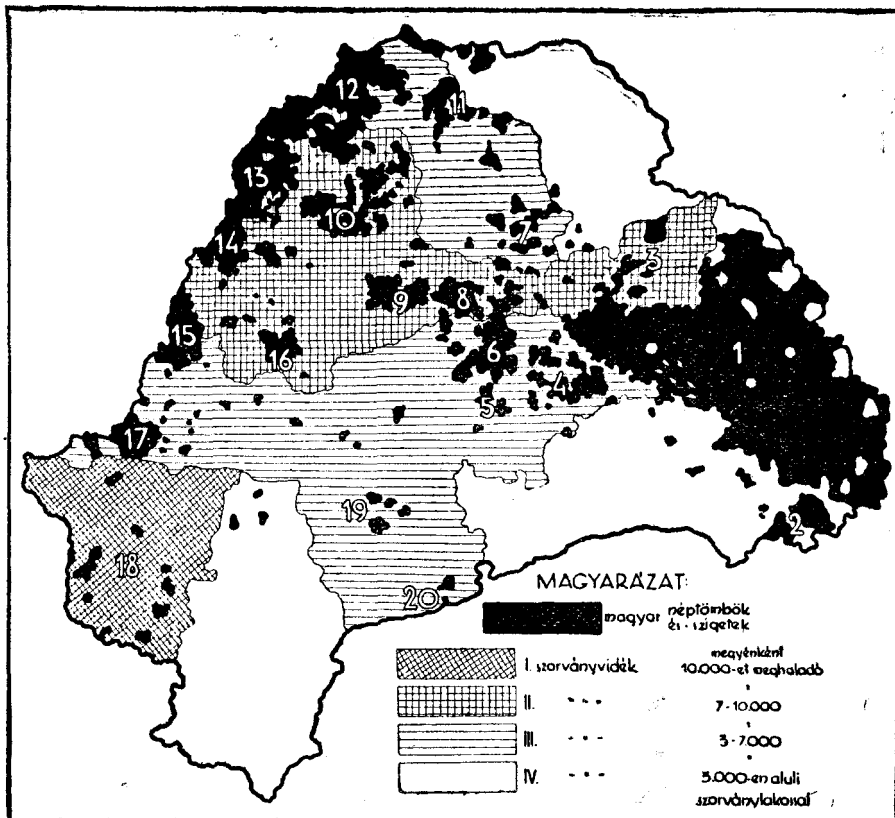
lusi népességgel szemben 15—25%-ot képviselő aradi, sätmari, turdai, kalotaszegi és Küküllő-menti magyar népcsoportok jelentősek: e területek 200.000-et meghaladó falusi népességének tetemes része azonban már szorványokban él (csak a 300 lélekszámon aluli magyar községekben: 10—20%).

d) A népi állások még gyengébbek a Szamos völgyében, Hunedoara, Timiș, Alba megyékben és a Küküllő-menti szászvidéken: a másfajú lakossággal szemben 9—13%; a 140.000 körüli magyar falusi népesség 22—27%-a kisebb szorványokba szétszórt; nagyobb lélekszámú településeket csak itt-ott, elszigetelten, találunk.

e) Végül a megmaradt öt megyében 30—35.000 falusi magyar lakik, néhány nagyobb szorvány-települést leszámítva, egy-mástól is távoleső kis-szorványokban.

5. E számítások és ábrázolások tehát bizonyosságot szolgáltatnak arra, hogy az erdélyi magyar politikának s így a művelődés-politikának is az erő kifejtés szempontjából jól meghatározott területei vannak: egyrészt *tömegesebb települések*, melyek a másfajú

6. A transylvan magyar szigetek és szorványok térképe.

A) *Tömeges települések:* 1. a székely néptömb, 2. a barcasági, 3. reghini, 4. küküllőmenti, 5. aiudi, 6. turdai, 7. szamosvölgyi, 8. és 9. Cluj megyei, 10. sálaji, 11. és 12. sätmari, 13. érmelléki, 14. oradeai, 15. salontai, 16. beiuși, 17. aradi, 18. timiși, 19. devai és 20. zsilvölgyi népsziget — B) *Szorványvidékek:* I. szorványvidék: Timiș-Torontal megye; II. szorványvidék: Bihar, Sălaj, Cluj, Mureș megyék; III. szorványvidék: Ódorheiu, Târnava-Mică, Turda, Alba, Hunedoara, Arad, Someș, Sătmăr megyék; IV. szorványvidék: Ciuc, Treiscaune, Brașov, Târnava-Mare, Făgăraș, Sibiu, Severin, Caraș, Năsăud, Maramureș megyék.

lakossággal szemben is jelentősek (sőt e területeken jobbra csak a magyar tömegek jelentősek), másrészt a maguk összességében számottevő, de *szorványokba szétszórt települések*, melyek a másfajú lakossággal szemben kevésbé jelentősek, vagy talán elenyészőek is. Ez a megosztottság természetesen kétféle politikai tevékenységet kíván: a tömegesebben együttélő szigeteken inkább *továbbfejlesztést*, a szorványokban inkább megtartást, védekezést — számolva így az említett, egymást erősítő-gyengítő négy tényezővel: a másfajú lakosság és a szorvány külső és belső erőpróbájával, valamint a városok és a tömegesebb települések egyensúlyozó erőközpontjaival. A hangsúly mindig a falvakon van s ezért tiszta képet kell alkotnunk a népi erők megoszlásáról.

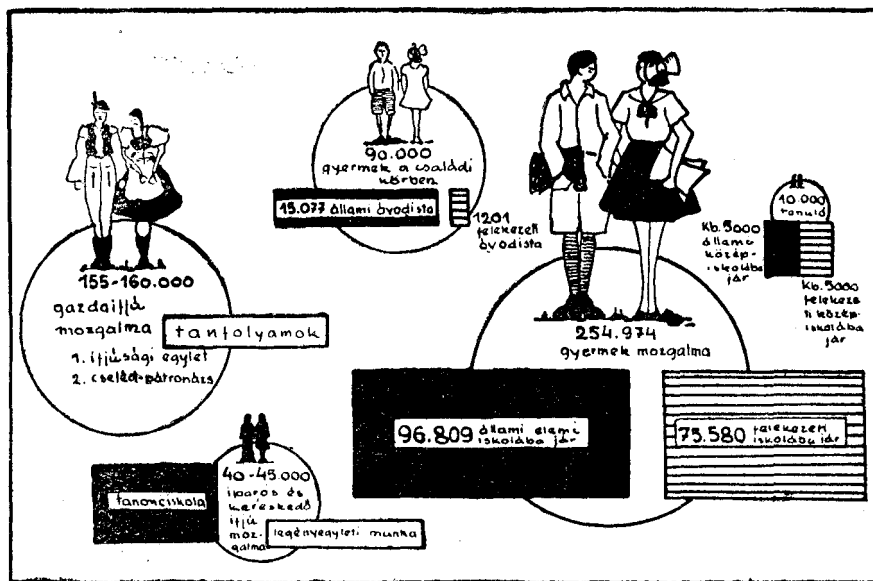
A néprajzi térkép segítségével át is tekinthetjük a transylvan magyar művelődéspolitikát összes „tájait” (l. előbbi térképünket). S ha a „szigetek” és „szorványok” e tarka térképét összevetjük az ismertett adatokkal, erőviszonyokkal, a közművelődési politika irányvonalait is könnyen magunk elé rajzolhatjuk. Mert hiszen nyilvánvaló központok jegecesednek ki, fajsúly szerint változók ugyan, de *központok*, melyekből elindulhat és terjeszkedhetik a tevékeny munka. Így a székely és a határmenti *néptömb* mellett 6 tiszta népsziget: a továbbfejlesztés, a megerősödés központjai; vannak azután *szorványokkal terhelt szigetek*, melyek közül a legszorványoltabb a timiși körzet: a továbbfejlesztő és a védekező politika közös területe; széles síkban terül el a transylvan *kis-szorványok* világa: a megtartó, védekező politika nehéz munkatere; s néhány Kárpátok-menti megye, ahol szorványokat is alig számíthatunk, magyar szempontból jobbra *számításon kívül eső terület*.

II.

A PÁRHUZAM, amit a népszigetek és szorványok, valamint a továbbfejlesztő és védekező művelődéspolitikák között vontunk, szükségszerű. A nemzetpolitikai tevékenység minden területen a nemzet vagy nemzetrészt állapotához igazodik. Ha van proletáriátus és ha vannak lecsúszó vagy ma még viszonylagos anyagi jólétnek örvendő társadalmi csoportok, mint ahogy vannak, akkor a gazdaságpolitika arra irányul, hogy a munka, a tőke, a piac, stb. megszervezésével megszüntesse és kivédje a proletárizálódást. Ha van megfertőzött egyén és ha van betegségek-től veszélyeztetett népréteg, az egészségügyi politikának az a törekvése, hogy gyógyulást hozzon s főként megelőzze a népbetegségeket. De a proletárizálódás és az élettani elcsenevedés nem ársák alá jobban nemzeti létünket, mint a nemzeti személyiség elhalványulása. Ha tehát van, akit a nemzet érdekköréből való kiválás és a más nemzetbe való beolvadás ténye fenyeget, kézenfekvő a művelődéspolitikai feladata: biztosítani a *nevelés* eszközeivel a nemzeti személyiség alaptényezőjét: az öntudatalakító műveltséget.

A népszigetek és szorványok problematikája vázlatosan tárta elénk — táj-egységekben — a kétféle művelődéspolitikának: a továbbfejlesztésnek és a védekezésnek szükségességét. A valóságban azonban ez a kérdés sokkal bonyolultabb. A neveléspolitikában ugyanis a továbbfejlesztés és a védekezés lehetősége nemcsak a területi és népességi viszonyoktól függ, hanem igen sokszor az ezektől merőben idegen külső törekvésektől, melyek „kultúrnának” felállításában, a „székelyek visszaramánosítása” célkitűzésében, az Astra propagandájában, a „nemzeti munka” védelmében s különböző numerus claususokban jelentkeznek. Adottság: a szorványok védelme, de szükségesség: a népszigeteken is éber szemmel figyelni nemzeti személyiségünk állapotát.

A gyermek és ifjúságnevelés kérdéskörének részletezésével kíséreljük meg közelebb hozni a problémát:

A gyermek és ifjúságnevelés vázlata⁶:

a) A gyermeknevelés keretében néhány szám adatot kell megfontolnunk. Állami óvodába jár 15.077 magyar gyermek, felekezetibe csak 1201. Állami elemi iskolába beírtak 96.809 magyar gyermeket, felekezetibe 75.580-at. Az állami elemi iskolák közül magyar tannyelvű az 1932-es adatok alapján 215, de ezek a magyar tannyelvű állami elemi iskolák jobbára csak papíron léteznek.⁷ Vanak tiszta vagy túlnyomó részben magyar népességű területek, ahol ma már csak az állam nyelvén folyik a gyermeknevelés. (Ciuc-megyében pl. sohasem működött egyetlen magyar tannyelvű állami elemi népiskola sem).⁸ S ugyanakkor folyamat: a felekezeti elemi népiskolák megszüntetése s új román tannyelvű iskolák létesítése. Következtetés: ha a gyermekeink túlnyomó többsége (még pedig állandóan emelkedő számban) kiesett és mindinkább kiesik továbbfejlesztő művelődéspolitikánk kezéből, nem elegendhetünk meg azzal a művelődési munkával, melyet felekezeti iskoláink a *jövőkészítés* érdekében kifejtének, hanem meg kell találnunk a *védekező* műve-

⁶ R. Szeben András: A transylvan magyarság népoktatásügyének statisztikai mérlege a másfél évtizedes román uralom alatt. M. Stat. Szemle, 1934, XII. évf. 10. sz.; Dr. György Lajos: A transylvan magyarság másfél évtizedes népoktatásügye. E. Iskola, 1935—36, III. évf. 1—2. sz.; E. Iskola adatközlése a kat és ref. iskolaügyről, 1935—36, III. évf. 3—4. és 4—5. sz.; Anuarul Statistic al României, 1934; N. Istrate: i. m. Transilvania, Banatul, etc. 686. és 688. l. — A befektetett részek a védekező, a csíkozott és fehérén hagyott részek a továbbfejlesztő művelődéspolitikai területét, alanyait jelzik.

⁷ V. ö. Dr. Kiss Árpád: Az állami magyar tannyelvű elemi iskolák és magyar tagozatok. M. Kisebbség, 1936, XV. évf. 8., 9—10., 11. és 12. sz.

⁸ L. Domokos P. Péter: Egy vármegye népoktatásügye, E. Iskola, 1935-36, III. évf. 7—8. sz.

lődéspolitikai lehetőségeit is. Így hangsúlyozzuk a *családi nevelés* alapépítő jellegét, mely gyermekeink megtartó, védekező nevelőpolitikájának legeredményesebb eszköze, s kiemeljük a *gyermekmozgalom* jelentőségét, amelynek negyedmilliónyi iskolás gyermek⁹ iskolán kívüli és az iskolai nevelés melletti továbbfejlesztő és megtartó nevelését kell elősegítenie.

b) *A tanuló ifjúság nevelése* hiányos és nem egészen megbízható adataink értelmében egyenlő számban oszlik meg az állami s a felekezeti közép- és szakiskolák között. Szembenállunk itt is a védekező nevelőpolitika kérdésével, annál is inkább, mert mind nehezebb az állami iskolákban tanuló ifjúság magyar műveltségének biztosítása. Van azonban belső problémánk is. Számbelileg ugyanis a gimnáziumok és liceumok iskolatípusának túltengését állapíthatjuk meg. Ezzel párhuzamos jelenség viszont a „félbemaradt” fiatal emberek számának állandó növekedése s az értelmiség nehéz nemzetpolitikai feladatainak megoldására hivatott főiskolai ifjúság színvonalsüvedése. Előbbi középfokú iskolai oktatásunk egyoldalúságának, utóbbi a kiválasztás mellőzésének tudható be. A *jövőképzítő továbbfejlesztés* célja mindenesetre nem ez. S meggondolkoztató továbbá, hogy a statisztika „az alsófokú magyar szakiskolák majdnem teljes hiányára” mutat rá. Talán a földművesiskolákkal megindított reform, mint „ennek a jelentőségében mindinkább emelkedő szükségletnek kielégítése”, — ha végigvisszük az egész vonalon (alsófokú ipariskola, szövetkezeti tanfolyam, stb.), — helyes vágányra terelhetné tanulnivaló fiatalitásunk nevelését.

c) *A gyakorlati feladatra-nevelés* azonban nemcsak iskolai, hanem iskolán kívüli népnevelésünknek is alappillére leendő. Gondoljunk csak arra, hogy ifjúságunk legértékesebb része a másfél százezer földműves és a közel ötvenezer iparos, munkás és kereskedő fiatal. És mégis: az ifjúsági egyesület célszerű, továbbképző jellege sokhelyt, legtöbb helyt elszikkad s a beszervezett iparos, kereskedő ifjú is könnyen felejtí elhivatási szükségleteit az öncélú sport és műkedvelés híveként. Pedig a többségi gyarmatpolitika ellensúlyozására mezőgazdaságunkat gyümölcsözőbbé, iparunkat és kereskedelmünket versenyképesebbé kell tennünk. S ezt elsősorban az ifjúság feladatra-nevelésével érhetjük el. Az *ifjúsági egyesület* és a *cselédgondozás* tehát nem jelenthet vasárnapdélutáni szórakoztatást, hanem mezőgazdasági szakoktatásunk gyengesége folytán falusi fiatalitásunk *továbbképzését* kell lehetővé tennie. A városi *legényegyesület* sem lehet csak otthon, mert hiszen *védekező* művelődéspolitikai tényező (*tanonciskola!*) s vállalnia kell a munkadók közreműködésével az *alsófokú ipari és kereskedelmi szakoktatás* feladatait is. Számolnunk kell a szükségletekkel: az a törekvés, amely a többségi elem pártolásában, sőt a kisebbségi elem teljes kiszorításában nyilatkozik meg, csak szervezettséggel és szaktudással, kiválósággal védhető ki. A két keze munkájából élő ifjúságunkat azért képezzük, hogy ellenálló legyen. A továbbfejlesztő és megtartó nevelőpolitika különleges erőpróbája ez.

⁹ Az Anuarul Statistic-ban említett 254.974 tanköteles magyar gyermek közül az iskolai statisztikák csak 172,389 beírt magyar gyermekről adnak számot.

A NEVELÉSPOLITIKÁBAN tehát a művelődéspolitikai a szükségletekhez alkalmazkodóan idő- és alkalomszerűen nyilatkozik meg. A művelődéspolitikának vázlatát ugyan adott időre és térre vonatkozóan elkészíthetjük, ez azonban csak irányítást és nem törvényt jelent. Van a népsziget és van a szorvány. Az előbbin a továbbfejlesztés a hangsúlyos, — de nem kevésbé szükséges adott esetben a védekezés; a szorványban pedig néha s helyenként lehetővé válhatik a védekező közművelődési munka mellett az építés is. Egyáltalán a nevelendő embertől függ minden. Az ismertetett területi és népeségi viszonyok között, népi erőink fokozása s gyarapítása érdekében, valamint a többségi nemzetpolitika ellensúlyaként képessé kell tennünk minden egyes magyar egyént életkérdéseinek minél könnyebb megoldására. S mivel a gyermek, az ifjú, a javakorabeli és az elaggott, — a földműves, a munkás, az iparos, a kereskedő és az értelmiségi, — a falusi és a városi külön kérdéskörrel rendelkezik, — de továbbá az erkölcsi magatartás, a hivatásbeli nehézségek, az egészség és a gazdaság felmerülő problémái is külön tényezők, a továbbfejlesztésnek és a megtartásnak, a jövőkészítésnek és a védekezésnek ezekhez kell igazodniuk. Az erdélyi magyar művelődéspolitikai bonyolult függvényrendszerbe illeszkedik be. Egyfelől a többségi népelem erdélyi túlsúlya s a többségi gyarmatpolitika határozzák meg az erőkifejtés milyenségét, másfelől az egyéneknek a magyar társadalomban betöltött vagy betöltendő szerepe. *Továbbfejlesztő vagy védekező feladatra-nevelés* — következik ebből, mint a művelődéspolitikai elsőrangú célja.

III.

A TOVÁBBFEJLESZTŐ ÉS VÉDEKEZŐ FELADATRA-NEVELÉS nagyobb része az egyházközségre, valamint a kebelében működő vallásos társadalmi egyesületre, továbbá közművelődési, gazdasági és politikai alakulatainkra, központi irányító szerveinkre, tudományos, irodalmi társaságainkra, stb. hárul. A gyakorlati feladatok könnyen csoportosíthatók: 1. a hit öntudatosítása és a vallásos közületek kiépítése, 2. a nemzeti műveltség terjesztése: népotthonok, olvasóköri, népkönyvtárak szervezése, a népi színpad, ének- és zenekarok, stb. fejlesztése; 3. jogi felvilágosítás és törvénytárgyalás; 4. orvosi felvilágosítás és testnevelés; 5. végül gazdasági felvilágosítás, kisgazda-, iparos- és kereskedő-nevelés, szövetkezeti iskolázás, stb. a gazdaságszervezés érdekében.

Az *iskolán kívüli népnevelés* kérdésköre ez, amely két irányban készlet gondolkodásra:

1. Az iskolán kívüli népnevelés népközösségünk formálásában döntő jelentőségű, mert a lélek, az értelem és az egészség művelője és a munkaszervezés alapvetője lévén, társadalmunk minden életkérdésével szorosan és közvetlenül kapcsolt, eredményei pedig nem öncélú, egyéni eredmények, hanem a közösség értékállománnyának növelése. A kisebbségi életformában tehát szerepét különlegesen hangsúlyoznunk nem is szükséges. Az államkeretbe szer-

vezett nemzetélet illúzióitól mentesek vagyunk, csak oly erőt mutogathatunk, amivel tényleg rendelkezünk is, Népünk önereje pedig csak a hitben, a közértelmességben, az egészségben és a gazdasági erőkesztetben állapítható meg. Tehát irodalmunk viszonylagos magas színvonalra meg nem téveszthet, mert népünk műveltségének más a mértéke. Szövetkezeteink száma s adatai öntelt elégedettséget nem eredményezhetnek, mert felmerül a kérdés, hogy a szolidarizmus gondolata áthatja-e vajjon egész népközösségünket. S ugyancsak jogvédelmünket nem számíthatjuk írásbeli nyilatkozatok, folyóiratcikkek és kitűnő jogtudományi könyvek után, mert naponta nagy értékektől fosztható meg népünk. Nem kápráztathat el aztán az sem, ha még ma is vannak kitűnő orvosaink, külföldön is ismert tudósok, amikor a társadalomkutató a magyarság élettani gyengüléséről ad számot. De tudjuk, hogyha az irodalom és a tudomány alkotta műveltség általánosul, a művelt nemzet önereje páratlan biztonságot teremt. A népnevelés hivatása tehát a népközösséget művelté tenni, hogy idő- és alkalmyszerű alkotásokba öntse közértelmességét. A meggyőződésből fakadó hitélet, a közszükségletet ellátni alig tudó, bár gazdag népkönyvtár és olvasókör, az állandó népi színpad, az ének- és zenekarok kultúrája, a közösségek fenntartott népiroda és orvosi megfigyelő, testedző csoportok s a mindezeket kormányzó szövetkezet mutathatja meg a változott viszonyokhoz való alkalmazkodás eredményeit. A népnevelés éppen ezért küldetéses munka: *megteremteni a közértelmességet*, hogy népünk önálló és szervezett társadalmi életkeretét megvalósíthassa.

2. Kétségtelen azonban, — akárcsak Széchenyinél, — hogy *a közértelmesség a „kiművelt emberfők“ függvénye*. A népnevelés feladatai: a hit- és műveltségterjesztés, az egészségügyi felvilágosítás, s a munkaszervezés érdekében való jogi tanácsadás, törvénymagyarozat, gazdasági és technikai eredményközlés — valóban szakembereket kívánnak. S itt adódik az értelmiség szerepe: szabadulva a régi középosztály feudális és haszonlesó gondolkodásának nyügeitől, a társadalmi szolgálatban a teljes népközösségi élet alapját képező közértelmesség művelői lenni. S mivel ez különleges minőséget kíván, adódik a művelődéspolitikának egyik fontos teendője: *az értelmiségnevelés* — a népnevelés érdekében. A „kiművelt emberfők” ugyanis a mi társadalmi életünkben nemcsak „kataszter”-problémát jelentenek (van-e elég papunk, tanítónk, tanárunk, ügyvédünk, orvosunk, gazdaszunk, mérnökünk), hanem minőség-problémát is. A különleges szerephez elengedhetetlen a különleges készség és neveltség. De maga a műveltség szolgálata is minősítést kíván, amikor ez egyrészt *alkotást*, másrészt *terjesztést* jelent. Az író, a művész és a tudós — az irodalom, a sajtó, a művészet és a tudomány segítségével s a nemzet műveltségi hagyományából táplálkozva — alkot, teremt; az alkotásokat a hit- és műveltségterjesztés értelmiségei: a pap, a tanító és a tanár, az egészségügy szolgálattevői: az orvos, az állatorvos és a gyógyszerész, s a munkaszervezés segítői: a jogász, a közgazdász és a mérnök közvetítik a tömegek felé. A *nemzet műveltsége* így válhatik közkinccsé — *a művelt nemzetben*.

IV.

A MŰVELTSÉG TERJESZTÉSE két nagy probléma megoldásától függ. Egyik: a *műveltségterjesztés vállalkozóinak problémája*: az értelmiségé, másik: a *műveltségterjesztés szolgálatának megszervezése* népünk között. A két probléma gondolkodásra készítet s egyfelől a *Collegium Transilvanicum* nevelő és tudományos intézetében, másfelől a *Népfőiskola* és a *Magyar Ház* keretében látjuk összefoghatónak mindazt, amit e problémákkal kapcsolatosan terveznünk lehet és szabad.

a) A *Collegium Transilvanicum*¹⁰ főiskolai bennlakás és tudományos intézet. Mint *főiskolai bennlakás* tanuló értelmiségünk kiválogatását, mint *tudományos intézet* az értelmiség szak- és feladatra-nevelését szolgálja. Az eszmei Collegium belső felépítési és külső munkaterve néhány alapelvben összegezhető:

1. a Collegium nem a tömegek, hanem a *kiválóak* számára létesül s ezeknek anyagi és szellemi szükségleteiről alapítványokkal, könyvtárral és más tudományos eszközökkel gondoskodik;

2. a Collegium *nem öncélú*, éppen ezért közérdekű intézményei, tudományos munkahelyei és eszközei minden főiskolai hallgatónak a rendelkezésére állanak;

3. a Collegium nemcsak a főiskolások mindennapi kérdéseivel foglalkozik, hanem alapítványosaival s külső munkatársaival tényleges *népközösségi feladatokat* old meg: a népnevelésnek népszerű tudományos, irodalmi és művészeti anyagot szolgáltat, settlement-mozgalmával pedig elősegíti a népegészségügyi munkát és a munkaszervezést;

4. a Collegium, mint tudományos intézet, elsősorban az erdélyi magyar társadalom alapvető kérdéseinek megismerését hivatott szolgálni, ezért alapítványosaival s a munkába bevont más főiskolai hallgatókkal rendszeres *társadalomkutatást*, elsősorban *falukutatást* végez, s az összegyűlt anyagot áttekinthető módon rendszerezi és közzéteszi;

5. végül a Collegium nyári *szabadegyetemének* segítségével értelmiségünk továbbképzését vállalja.

E Collegium terve nem kivihetetlen. Hasznossága pedig vitán felül áll. Ki ismeri főiskolai ifjúságunkat, nem is csodálkozik, hogy kiutat keresünk. Főiskolás bennlakásaink, könyvtárviszonyaink, diáksegélyezésünk, főiskolás egyleteink belső vajudása, állandó változása — egyként beteges tünetek. De aki ismeri végzett fiatal értelmiségünk széthullottságát, annak még kevésbé kell bizonygatnunk e terv szükségességét. Annál is inkább, mert végeredményében alig jelent többet, mint azoknak a törekvéseknek észszerű összefogását, amelyek „kisebbségi tudományos intézet”, „diáksegélyezés racionálizálása” s más címen eddig is megbeszélési tárgyak voltak. S ha mást nem is tekintünk, mint hogy elodázhatatlan ér-

¹⁰ Ez elnevezés alatt részletesebb tervet l. 5—sz. 305—310. l.

Iskola, 1935—36. III. évf.

telmiségnevelésünk s egészséges népi politikánk szempontjából egyaránt az erdélyi magyar társadalom, főleg az erdélyi magyar falusi társadalom ismerete s az erre ráépülő falusi és városi settlement-mozgalom, s ez a tudományos és gyakorlati „falumunka” jelenlegi széthullottságunkban alig-alig valósítható meg, már ez is kényszerítő körülmény, hogy a Collegium Transilvanicumról komolyan és lelkiismeretmegnyugtatóan gondolkozzunk.

b) Ezt követően a *vidéki megszervezés* érdekében elsősorban a *Népfőiskola*¹¹ szükségessége jelentkezik. A dán példa: *Grundtvig népfőiskolája* kétségtelenül izgatón kísérte, ha népnevelésről beszélünk. 1807-ben Dánia megsemmisül, mint tengeri hatalom, 1813-ban államcsődbe jut, 1814-ben elveszíti Norvégiát s a bécsi kongresszuson már arról beszélnek, hogy Dániát törölni lehetne az önálló államok sorából. Ime, az államkeret tragédiája! Ehhez járul azután a belső társadalmi megosztottság nyüge. Dániában ezidőtájt nemcsak két osztály létezik, a falusi és a városi társadalmi réteg, hanem — egyik művelődéspolitikus fejtegetése értelmében — két különböző faj, egyik: a főiskolát végzetek magasabbrendű, romantikus és esztétikus hajlamu csoportja, másik: az alsóbbrendű, valóságimádó falusi népesség. A múlt század második harmadában reformmunkát indító Grundtvignak tehát nehéz terepe volt, de a romlást mégis megállította, mert ott és úgy fogta meg a problémát, ahol s ahogy a legeredményesebbnek ítélte. Népfőiskolát alkot s ez a népfőiskola — a norvég Björnson szerint — egyszerűen csak „megtanította a dán parasztot, hogy első minőségű vajat készítsen — anélkül, hogy egy szót is vesztegetett volna a vajra”. Az író szellemesen mutat rá a Grundtvig-féle művelődéspolitikai gondolatra: a maga szerekörében művelté tett nép önmaga erejéből nagy alkotásokat hozhat létre. Ma 75 ilyen népfőiskola szolgálja ezt a gondolatot. S az eredmény? Igen jellegzetesen fejtegeti az egyik ismertető: „tudnunk kell, hogy a dán ifjak és lányok nem szülői kényszer hatása alatt mennek a népfőiskolákra. A népfőiskolába járás lehet ma már részben divat, legnagyobb részben azonban valóságos lelki szükséglet, amire a fiatalok várnak és készülődnek, amíg annak az ideje elérkezik. A népfőiskolákban az élet számára és nem az iskola számára tanítanak... Nem veszik el az ifjúság kedvét a gyakorlati munkáktól, mert a pá-

¹¹ V. ö. *Relchenbach Béla*: Dánia mezőgazdasága magyar gazdaszemmel nézve. A Falu Könyvtára, 34. sz. (Bp, 1926); *Dr. Hollmann*: Die Volkshochschule und die geistigen Grundlagen der Demokratie. (Berlin); *D. Gusti*: Politica culturii și statul cultural. Sociologia Militans, 428—441. l.; úgyszintén: *Dr. Imre Lajos*: A falu művelődése. (Bp. 1922.); *Fekete József*: A magyar népművelés körvonalai. (Bp. 1930); *Dr. Imre Lajos*: A falunevelés irányelvei (Tud. Füzetek, 59. sz. 1933); *Márton Aron*: Az iskolán kívüli népnevelés feladatai. (Tudósító, 1935, XVIII. évf. szept. szám). — A nálunk létesítendő népfőiskolák szerepéről és munkatervéről meggondoloztató összefoglalást ad *Erdő János*: A népfőiskola jelentősége népünk életében (Fiatalok, 1934, V. évf. IV. negyed, téli szám, 122—128 l.). E tanulmány, valamint *Balázs Ferenc*nek a közelmúltban megjelent könyve (A rög alatt (1920—1935), „Aranyosszéki Vidékfejlesztő” kiadása, Turda, 1936.) a megvalósítás szempontjait — számolva kisebbségi helyzetünkkel — világosan és meggyőzően tárják elénk.

lyaválasztáson már túl vannak, amikor oda kerülnek és csak arról van szó, hogy a népfőiskola az ifjúságnak bizonyos társadalmi műveltséget adjon s ezzel őket következő hivatásuk jobb betöltésére előkészítse. A népfőiskola nem ad képesítő bizonyítványt és nem csinál félművelt, eredeti talajukból kiszakított, állásokat hajszoló, szellemi proletárokat”. S a tanulság? Észak prófétája, Grundtvig, azt tanítja, hogy a népnevelést *élővé* kell tennünk — a népközösség közvetlen szükségleteihez kapcsolván, és *intézményessé* kell tennünk, de úgy, hogy ez az intézmény ne csak szép épület legyen — másunnan lopott díszekkel és beosztással, hanem az adott táj kiegészítője s az adott népközösség formáló erejének alkotása... Életsorunk — gondoljuk csak el — nem sokban különbözik az első dán népfőiskola körülményeitől!

c) Ugyanilyen izgató példa a bécsi proletárnép otthona, a *Volksheim*¹². Munkásnegyedekbe beépített műveltségterjesztő intézmény ez — előadótermekkel, múzeumokkal, laboratóriumokkal, könyvtárral, olvasó- és szórakoztató termekkel, egészségügyi megfigyelővel, tornateremmel, stb. felszerelve. A negyedszázados multat meghaladó intézmény ma kétségtelenül mintája a városi népnevelésnek. S mivel nevelőmunkája az egyszerű megoldásuktól fokozatosan haladt a mai teljes formájáig, ezért mintázása nem is lehetetlen. Az alapító, Ludo Hartmann, az angol példára egyszerűen előadások tartásával kezdte meg a *Volksheim* munkáját. Ez a tevékenység nem sokban különbözik a mi városi művelődési munkánktól. Ezt követte az előadássorozatok beállítása, ami szintén nálunk is ismerős. Ma a harmadik fejlődési szakban munkaközösségek dolgoznak: a *Volksheim* tagjai különböző munkacsoportokban érik el közművelődési céljaikat. Persze ezt csak az intézmény nagyvonalu beszervezettsége s a műveltségterjesztés eszközeinek és lehetőségeinek *volksheim-i* gazdagsága teszi lehetővé. Ezeknek az általunk vajmi kis mértékben beállítható segédeszközökének a szerepe azonban másodlagos. Első feltétel, hogy legyen *akivel* és *aki* megkezdje a művelődés szolgálatát. Ebből a szempontból a *Volksheim*, vagy sok szempontból pl. az újpesti *Egyetemi Szociálpolitikai Intézet*¹³ is példa és eligazító lehet a városi népotthon-szervező számára, hogy megnyerő kezdeményével biztosítsa az elérhető szerény, önmagában véve azonban mérhetetlenül sokat jelentő művelődési eredményeket. A *Magyar Ház* itt-ott felmerülő terve ötlük eszünkbe, amikor megismerkedünk a *Volksheim* intézményével s összevetően tanulmányozzuk az újpesti intézetet. A *Magyar Ház* kétségtelenül kicsiben, lehetőségeinkhez mért szerénységgel, városi népnevelésünk eszközévé válhatna. Köz-

¹² V. ö. Gusti: i. m.

¹³ V. ö. Szociálpolitikai Évkönyv. Szerk: *Ifj. Erődi Harrach Béla*. I. köt. 1912—1929. — Az Egyetemi Szociálpolitikai Intézet hármas tagolódású: I. *Nép-egészségügyi osztály*, II. *Népművelési osztály* (napközi otthon, tanonc- és legénykör, leánykör, cserkészlet, általános ismeretterjesztés, tanfolyamok és szemináriumok, népkönyvtár és olvasó, népszórakoztatás, sport), III. *Népvédelmi osztály* (néphivatal, fiatalok patronázsa, pályaválasztási tanácsadó, munkaközvetítés).

ponti épület, amelyben a lélek, az ész, az egészség és a munkaszervezés szolgálatának emberei *eszközöket* találnak: előadótermet, munkatermeket, könyvtárt, olvasószobát, játékszobát, — amely összefogná a város társadalmi tevékenységét: fedeleket adna a napközi otthonoknak, inség-akcióknak, egy helyen csoportosítaná a betegesen túlszaporodó s maholnap már az élősködő szerepére lecsúszó egyesületi kereteket, néphivatalt tartana fenn s így a népközösség *otthont* lelne, hol a tanfolyamok hallgatásával értelmesedhetik, a testnevelés és az orvosi felügyelet folytán egészségesebb lehet, s a rendelkezésére álló szakemberekkel tanácskozhatik mindennapi nehézségeiről.

V.

VÁZLATUNK csak kérdésköröket ölelt fel. Nem törekedtünk teljességre. Sőt nem beszéltünk új dolgokról sem. A „szigetek” és a „szorványok” kérdése közismert, csak adatokkal szemléltettük; a továbbfejlesztő és védekező művelődéspolitikai sokhelyt gyakorlat, de bele kellett illesztenünk a „szigetek” és a „szorványok” népességi viszonyaiba; a népnevelés s az értelmiségnevelés vajudik, szembe kell néznünk tehát e problémákkal; végül nem haszontalan hangsúlyoznunk, hogy nevelő művelődéspolitikánk csak megfelelő intézmények (Collegium Transilvanicum, Népfőiskola, Magyar Ház) kiépítésével érheti el céljait. Számptalan kérdés természetesen tárgyaláson kívül maradt, azonban nyilvánvaló, hogy pl. a sajtó-, az irodalom-, a művészet-, a tudomány-, és a könyvtárpolitika, mint a műveltségalkotás és terjesztés szolgálatának eszközei, fontos szerepet töltenek be művelődéspolitikai tervünkben. Úgy-szintén sok részletkérdés adódik, ha elmélyülünk a problémák taglalásában. Egyelőre azonban nem lehet más a célunk, mint hogy értelmiségünk — főleg fiatal értelmiségünk — *céltudatát* szolgáljuk rendszerezett adatközléssel, megvalósítandó vagy legalább is gondolatindító tervek előtárásával, eligazító, eszméltető példák idézésével. Majd teljesebb lesz a kép és biztosabbak a tervek vonalai, ha *többen* leszünk, akiket foglalkoztat a közértelmesség kérdése, ha újból meginduló ifjúsági falumunkánk eredményei jelentkeznek, ha közelebb jutunk társadalmunk beható ismeretében. S ez a tudat nyugtat meg. Mert adataink összegyűjtése és rendezése, a lehetőségek mérlegelése s gondolataink összesítése után sem tagadhajtuk, hogy ha *tett* nem követi a terveléseket, *céltalan* munka ez, éppen csak hogy nem haszontalan. Igaz, hogy életigenlésünk elemi kérdéseiről szólottunk s csak a *céltudatos* nemzetélet állja a versenyt. Nem beszélünk harcról, de aki a versenyben *céltudatlansága* miatt lemarad, alig több a legyőzöttnél...

VENCZEL JÓZSEF